

Postojana briga za jugoslaviste iz inozemstva

(Pet godina rada Zagrebačke slavističke škole)

Stjepan Damjanović

Kada je 1874. godine Vatroslav Jagić preselio iz Odese u Berlin na upravo tada otvorenu Katedru za slavensku filologiju, njegova predavanja pratio je, kažu, samo jedan student. Je li to tek anegdota ili istina, nije odviše važno; puno brojniji auditorij veliki slavist pred jedno stoljeće imao nije. Koliko se toga izmijenilo za ovo vrijeme, jasno je svakomu tko išta zna o tome gdje se sve danas i pred koliko slušatelja predaju slavističke discipline,

Povijest

Već je u tim godinama, naime, zriela misao o jednom seminaru koji bi okupljao strane slaviste, posebno one koji se bave jezicima i književnostima jugoslavenskih naroda. Konačno je, 1950. godine, osnovan jedinstveni jugoslavenski Seminar za strane slaviste, a organi-

među njima i jugoslavističke. Brojni slavistički seminari koji se svake godine održavaju u Jugoslaviji okupljaju sve one koji u inozemstvu reprezentiraju kulturu, književnosti i jezike naših naroda. Jedan je od njih i seminar Zagrebačke slavističke škole, koji se već pet godina održava u ljetnim mjesecima u Dubrovniku i Zagrebu. Pet godina je proteklo i pet seminara održano pod imenom Zagrebačka slavistička škola, ali stvarni počeci sežu u prve poslijeratne godine.

ziranje toga skupa povjereno je Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je to prvi seminar te vrsti u svijetu i posluzio je kao model mnogim drugim, kasnije osnivanim seminarima. Vrijeme osnutka našega seminara (1950) vrijeme je zategnutih međunarodnih od-

nosa pa je i taj seminar, okupljajući slaviste iz cijeloga svijeta, bio prilog naše zemlje smanjenju zategnutosti. Na čelu seminara bili su ugledni znanstvenici: A. Barac (1950-1955), M. Hraste (1955-1963) i I. Frangeš (1963-1970). U skladu s procesima koji su se odvijali u našem društvu, u želji da se jače afirmiraju pojedine nacionalne kulture, ne zaneamarujući pri tom njihovo zajedništvo, osnovani su republički seminari: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Seminar za makedonski jazyk, literatura i kultura, Međunarodni slavistički centar SR Srbije i Zagrebačka slavistička škola. Tradicije jedinstvenog seminara naslijedio je Seminar za strane slaviste (Za-

dar-Sarajevo, pa sada Zadar-Budva) koji ima općejugoslavenski karakter i u financiranju kojega sudjeluju sve naše republike i pokrajine. Dobili smo nekoliko slavističkih seminara, a u takvoj »podjeli posla« Zagrebačkoj slavističkoj školi, koja je svoj prvi seminar održala 1972. godine, palo je u dio da reprezentira hrvatsku kulturu, književnost i jezik. Ispunjavajući svesrdno taj zadatak, Uprava, kojoj je od početka do danas na čelu prof. dr. Franjo Grčević s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, izbjegava svaku isključivost, shvaćajući svoj zadatak kao dio zajedničkih napora u prezentiranju jugoslavenskih kulturâ, književnosti i jezika inozemnoj stručnoj i znanstvenoj javnosti.

Polaznici, predavači, program

U prospektu Škole piše da su seminari »namijenjeni u prvom redu profesorima, asistentima i studentima starijih godišta koji imaju temeljna znanja iz struke«. Međutim, stanoviti broj početnika nije moguće izbjeći. Više od polovice kandidata dolazi po kulturnim konvencijama Jugoslavije s drugim državama, i na izbor tih kandidata Uprava ne može utjecati. Među njima je veći dio onih kojima je rad na seminaru prvi susret s našim jezikom. Za njih se organiziraju intenzivni AV-tečajevi, koji su u proteklih godinama davali izvrsne rezultate; nakon dva tjedna rada u grupama dobar dio polaznika toliko ovlada jezikom da

u trećem, zagrebačkom tjednu mogu pratiti predavanja namijenjena onima koji dobro znaju jezik.

Većina dođe s dobrim predznanjem, jer Uprava stipendije koje ostaju nakon udovoljavanja konvencijskim obvezama dijeli po stručnim kriterijima, vodeći računa o kulturnim interesima naše zemlje. Ti kandidati sudjeluju u dva oblika rada: svaki dan zajedno slušaju predavanja poslije kojih odlaze u svoje seminarske grupe. Grupe su različitih profila, a formiraju se na temelju anketnih listova što ih kandidati ispunjavaju kad se natječu za stipendiju. Svaki polaznik mora sudjelovati u radu jedne

grupe. Osim obvezatnih predavanja i seminara održavaju se i fakultativni tečajevi staroslavenskoga, makedonskoga i slovenskoga jezika, koji uvijek privlače veliku pažnju i često su poticaj sudionicima da iduće godine odu na makedonski ili slovenski seminar.

Predavanja su tematizirana. Dosad se radilo tako da je prva tema bila jedno od starijih razdoblja hrvatske književnosti. Tako je 1973. obrađivana srednjovjekovna književnost i 16. stoljeće, zatim 17. stoljeće (1974), 18. stoljeće (1975), 1. polovica 19. stoljeća (1976) i 2. polovica 19. stoljeća (1977). Uvijek se paralelno proučavao i jezik tih razdoblja. Druga je tema redovito suvremena hrvatska književnost i jezik; za nju je interes najveći, i zato se ona kao generalni radni naslov javlja svake godine. Međutim, zamišljena je tako da obrađuje uvijek drugu književnu vrstu (roman, dramu, poeziju itd.). Treća je skupina predavanja posvećena problemima jugoslavenskih književnosti u 20. stoljeću (srpska, makedonska, slovenska), i njezino skladno uklapanje u program nastoji se ostvariti time što se obrađuje ista književna vrsta koju druga grupa predavanja obrađuje u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Razumije se, nitko ne misli da je takav način koncipiranja programa jedini. Razmišlja se o tome da se predavanja povežu uz jedno veliko ime naše književne prošlosti ili sadašnjosti ili pak da se koja književna vrsta obradi di-

jakronijski itd. Uz slavistička, polaznici slušaju i predavanja o društveno-političkom sustavu SFR Jugoslavije te o problemima iz povijesti i povijesti umjetnosti jugoslavenskih naroda.

Predavači su većim dijelom profesori Zagrebačkog sveučilišta, ali ne samo oni. Uprava je svake godine pozivala i stručnjake iz drugih sveučilišnih centara i ne samo iz SR Hrvatske, a također znanstvenike koji rade izvan sveučilišta. Uz brojni jugoslavistički podmladak iz inozemstva svake godine dođe poneki znanstvenik-slavist s iznimnom reputacijom. Tako su, bilo kao gosti predavači, bilo kao slušaoci, sudjevala u radu Zagrebačke slavističke škole poznata slavistička imena: R. Olesch (Köln), R. Picchio (New Haven), pokojni D. Tschizewskij (Heidelberg), J. Wierzbicki (Warszawa), A. Danilova (Lenjingrad), J. Oravec (Bratislava), N. Pribić (SAD) i mnogi drugi.

Dubrovnik i Zagreb postaju tako mjesta susreta slavističkih uglednika s budućim kroatistima i jugoslavistima. Tu se naši gosti svake godine imaju prilike upoznati i s nekim od istaknutih hrvatskih književnika. Proteklih su godina boravili među njima I. Slamnig, D. Cesaric, J. Kaštelan, D. Tadijanović i N. Milićević, kazivali im svoje pjesme, razgovarali s njima o svom djelu i književnosti uopće.

Dakako, predavanja i seminari nisu jedine djelatnosti trotjednoga zajedničkog života.

Posjeti kulturnim institucijama dvaju gradova metropola hrvatske kulture, sretna okolnost da se u vrijeme boravka u Dubrovniku održavaju Ljet-

Sredstva

Razumije se da trotjedna djelatnost u kojoj sudjeluje osamdesetak polaznika, desetak lektora i oko 30 predavača (u jednom danu često nastupe po dva) iziskuje prilična sredstva. Financiranje je riješeno potpisivanjem *Samoupravnog sporazuma o financiranju Zagrebačke slavističke škole* od 25. svibnja 1973. godine. (To je vjerojatno jedan od prvih u Zagrebu!) Potpisnici su Republički sekretarijat za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SRH, RSIZ odgoja i usmjerenog obrazovanja SRH i Gradski fond za financiranje kulturnih djelatnosti (kojega je obveze kasnije preuzela Udružena interesna zajednica kulture Zagreb) a sudjeluju u financiranju Škole s procentualnim iznosima 44,5% : 33,4% : 22,1%. Financijski predračun i plan troškova izrađuje Uprava a odobrava Savjet Škole, u kojemu se nalaze predstavnici svih ustanova-donatora i predstavnik So-

Zbornik

Visoka razina predavanja i njihova povezanost uz određene velike teme rodile su ideju da se počne izdavati *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, u kojemu bi se našla sva predavanja održana na jednom semi-

ne igre, upoznavanje s prošlošću Dubrovnika i Zagreba, izleti na kojima se upoznaje zemlja i narod — sve to upotpunjuje stručni rad u predavaonici.

cijalističkog saveza, uz naše vodeće stručnjake za pojedine slavističke discipline (jer Savjet odobrava i Program rada). Komisija za kulturne veze s inozemstvom Izvršnog vijeća Sabora SRH posebno dotira stipendije namijenjene pripadnicima hrvatske narodne manjine iz susjednih zemalja. Dakako, troškovi nisu vezani samo uz trotjedni seminar nego i uz opsežne pripremne radove koji traju neprekidno za cijele školske godine. Unatoč jasnim odredbama *Samoupravnog sporazuma*, sve nije uvijek teklo glatko. Često i same u financijskim neprilikama, neke ustanove-donatori nisu uvijek na vrijeme ispunjavale svoje obveze, pa je to iziskivalo dodatne napore Uprave i predstavnika tih ustanova u Savjetu škole. Ove su godine, međutim, sredstva pristigla na vrijeme, što je omogućilo Upravi da se više posveti stručnoj problematiki i donijelo nadu da će tako biti i dalje.

naru i oni radovi koji su inspirirani i koji su sazrijevali u seminarskim dvoranama na ljetnoj školi. Ustanove-donatori prihvatile su ovu inicijativu a pomažu je i Savjet za naučni rad SRH i Republički fond za

unapređenje kulturnih djelatnosti. Tri su knjige zbornika izašle (s predavanjima iz 1973, 1974. i 1975. godine) a četvrta i peta (1976, odnosno 1977) se priprema. Moglo bi se reći da su te knjige svojevrsni naroti za povijest hrvatske književnosti, pa i više od toga: dobro obrađena poglavlja povijesti hrvatske književnosti i jezi-

Suradnja

Spomenuli smo da slavističkih seminara ima u Jugoslaviji nekoliko, i oni vrlo dobro surađuju. Dogovorno se utvrđuju termini održavanja, izmjenjuju se informacije o planovima, programima, materijalnim izdaci- ma. U prospektu svakoga seminara oglašavaju se drugi, a na svečanim otvaranjima jednog sudjeluju uvijek predstavnici ostalih. Takvi se susreti koriste za izmjenu iskustava i za razgovore o zajedničkim problemima. Slavističkim seminarima pridružio se i Seminar al-

Centar

Ljetni seminari Zagrebačke slavističke škole najvažniji su ali ne i jedini dio djelatnosti Međunarodnog slavističkog centra SR Hrvatske. Centar dosad, na žalost, nije razgranao svoju djelatnost ni izdaleka onoliko koliko bi bilo potrebno. Dakako, šira djelatnost iziskivala bi veća sredstva i veći broj osoba uključenih u posao (Uprava škole ujedno je i Uprava

ka te niz izvrsnih radova o problemima suvremenih jugoslavenskih književnosti. Svatko koga zanima umjetnost riječi na ovim prostorima naći će obilje zanimljivih priloga i poticajnih rezultata. To potvrđuje i interes za izašle knjige, u nas i u inozemstvu, kao što te knjige najbolje svjedoče (i svjedočit će) o jednoj smišljenoj i dobro vođenoj djelatnosti.

banske kulture s kojim svi dobro surađuju, a njihova iskustva dobro su došla upravi najmlađega našeg seminara.

Jedan od krupnih nedostataka gotovo svih naših seminara jest pomanjkanje udžbenika koji bi bili namijenjeni radu na ljetnim školama. Stoga su predstavnici Međunarodnog slavističkog centra SR Srbije i Zagrebačke slavističke škole potpisali dogovor o izradbi odgovarajućih udžbenika koji bi poslužili i za rad na ovakvim seminarima a pomogli bi i našim lektorima u inozemstvu.

Centra). Ipak, ne može se reći da nije ništa urađeno. Organizirani su višednevni boravci stranih studenata jugoslavističke u Zagrebu. Gosti su bili iz Francuske, Danske i Švedske. Pomoglo se mnogomu doktorandu i prevoditelju da dođe do potrebne literature; Uprava je suorganizirala skup *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu* (Opatija, 1974) itd.

Želja je da takva djelatnost bude permanentna i sustavna. Obito bi valjalo pomoći onim ljudima iz inozemstva koji pišu doktorske disertacije iz hrvatske književnosti i jezika. Čini se da Zagreb u tom pogledu zaostaje za gotovo svim republičkim centrima. Dosadašnja pomoć u knjigama također nije zadovoljavajuća, kao što ni fond knjiga koji se dijeli polaznicima ljetnih seminara nije dovoljno bogat ni raznolik. Tu bi naša izdavačka poduzeća mogla pokazati više inicijative. Poneka jeftinije prodana pa i darovana knjiga višestruko bi se isplatila. Veze sa slavističkim institutima i katedrama morale bi biti bolje. Nije dovoljno da potvrdno odgovorimo na molbu koje grupe jugo-

Smisao

Pozdravljajući prošlogodišnje otvaranje seminara Zagrebačke slavističke škole direktor Međunarodnog slavističkog centra SR Srbije prof. dr Slobodan Ž. Marković rekao je, otprilike, i ovo: Svake godine na naše seminare dolazi nekoliko stotina slavista. Nitko u upravama naših škola nema iluziju da će svi oni postati učenjaci ili prevoditelji. Znamo da tako neće biti, znamo da će samo manjem dijelu polaznika naše književnosti i jezici biti životnim pozivom. Nadamo se, međutim, da svake godine Jugoslavija dobiva nekoliko stotina prijatelja.

Da je takva nada opravdana, uvjerio bi se svatko tko bi

slavista iz inozemstva, možemo li im pomoći prilikom njihova posjeta Jugoslaviji. Sami bismo morali davati inicijative u tom pogledu. Organiziranje znanstvenih skupova, praćenje razvoja kroatistike i jugoslavistike u inozemstvu — sve to mogao bi i morao biti posao ovakvog Centra. Materijalna bi sredstva morala biti povećana, ali ipak bi bila vrlo malena u odnosu na korisnost takva posla za našu kulturu. Takav bi posao zahtijevao i povećan broj osoba koje bi ga radile, jer četvero ljudi (koliko ih Uprava sada ima i koji taj posao obavljaju uz svoje redovite dužnosti) nedovoljan je. Takvoj bi ustanovi bio neophodan profesionalni tajnik koji bi potpuno preuzeo brigu oko organizacijskih poslova.

krenuo sa slavistima na cjelodnevni izlet brodom na koji jadranski otok. Trebalo je čuti tamburice mladih Hrvatica iz Gradišća dok su se autobusi približavali Plitvicama ili pak jednog Talijana kako sjajno pjeva dalmatinske pjesme. Trebalo je vidjeti mladu Lenjingrađanku kako marno zapisuje riječi kajkavskih popevki ili kako se živo studenti iz Skandinavije zanimaju odakle neobuzdanost slavonskim poskočicama. Treba ih vidjeti kako izmjenjuju adrese na završnoj večeri ili zapisuju naslove knjiga što će ih jedni drugima slati. Kad se ustanu da kažu riječ zahvale, kazuju je našim jezi-

kom, i s njom zajedno izreknu svoju želju da ponovno dođu.

A zahvalnost dugujemo i mi njima. Kao što reče direktor Škole prof. dr Franjo Grčević na oproštaju prošle godine: »Zahvalni smo Vam što ste kao svoj životni poziv izabrali da budete ambasadori naše kulture. Zahvalni smo Vam to više što znamo da to često nije ni-

malo lak posao. Želimo da uvijek iznova dolazite u Dubrovnik, u Zagreb, u Hrvatsku, u Jugoslaviju. Što češće budete dolazili i bolje surađivali s nama, što usrdnije budete proučavali naš jezik, književnost, kulturu, to ćemo biti jače uvjereni o potrebi ovakvih skupova, i veći će biti elan s kojim ćemo raditi.«